

Čitajući ovaj priručnik, mnogi razlozi navode na zaključak da su Häringove i Fuchsove ideje i tonovi ostavili svoje tragove na njihovu učeniku-autoru, koji i sam priznaje: "Znam da će njima biti najdraži dar i najljepša čestitka ako svoje studente budem učio onome čemu su oni mene učili: slušati Božji poziv u savjesti i glasu Crkve i spremno mu se cijelim bićem odazvati" (str. 7). Ustvari, to i jest svrha svih "pouka", pa i ovih iz novog priručnika. Nažalost, nijedan priručnik ne zadovoljava sve potrebe pa ni ovaj. Može ga se još i kuditi i hvaliti, ali on je ipak - napisan. Ostaje, da ga bolje upoznamo.

Tomislav Jozić

PROGOVORILA PREŠUĆENA POVIJEST

Jure Krišto, *Prešućena povijest. Katolička Crkva u hrvatskoj politici 1850-1918*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1994, 472 str.

Gotovo sva novija domaća hrvatska historiografija tumačila je povijest hrvatskog naroda, njegova duhovna, politička, crkvena, kulturna i državna stremljenja kroz načela jugoslavenske ili marksističke ideologije: odnosno, u posljednjih pedesetak godina kroz prizmu tih dviju ideologija stopljenih u jednu. Zbog toga je ista historiografija mnoge istine iz hrvatske prošlosti prešućivala, a one objavljene često tumačila u zadane svrhe. Stoga nije nikakvo čudo što istinoljubivi povjesničari uviđaju, s jedne strane, potrebu reinterpretacije ideologizirane hrvatske povijesti, a s druge, nužnost proučavanja prešućenoga.

Jedan od takvih "suputnika u razmještanju stvari prošlih" jest i dr. Jure Krišto. Naime, u izdanju Hrvatske sveučilišne naklade iz Zagreba prošle godine tiskana je njegova knjiga s naslovom *Prešućena povijest* i podnaslovom *Katolička crkva u hrvatskoj politici 1850-1918*.

Nesumnjivo je da knjiga već svojim naslovom izaziva znatiželju. Na 470 stranica knjige, podijeljenih u trinaest poglavlja, šesnaest priloga dokumenata i stranica posvećenih izvorima, literaturi te kazalu imena i tema, protumačena je uloga Katoličke crkve u hrvatskoj politici u rečenom vremenu na zaista *nov način* pa se, prije svega, upravo u takvom metodološkom pristupu ovoj tematici i sastoji prvotna vrijednost knjige.

Ustvari, nazivajući dosadašnje pisanje povjesničara o ovoj temi glasnim prešućivanjem, Krišto s pravom zaključuje kako je Katolička crkva "imala ključnu ulogu u životu Hrvata, osobito u prevažnim

godinama druge polovice devetnaestoga i početka dvadesetoga stoljeća. No, - nastavlja on - to se ne bi moglo zaključiti iz dostupne hrvatske historiografije (srpska je ionako priča za sebe). Uloga se Crkve u političkom i društvenom životu Hrvata najčešće ignorirala pa se uistinu može govoriti o prešućenoj povijesti" (str. 9).

Zbog svega toga u knjizi se ponajprije definiraju pojmovi vjera, Crkva i politika kroz koje se analizira odnos kršćanstva i politike. Zatim slijedi zanimljiv prikaz stanja katoličanstva u Habsburškoj monarhiji u drugoj polovici devetnaestoga stoljeća, a potom analiza života Katoličke crkve u hrvatskom društvu toga vremena. Poglavlje "U znaku barjaka" započinje poznatim događajem paljenja mađarske zastave na Jelačićevu trgu u Zagrebu 1895. godine, a zatim proučava tadašnje stranačko tavanje u Hrvatskoj, govori o raspadu opozicije i pojavi mladeži u politici, o sukobu hrvatskog liberalizma i "klerikalizma", o Pravoslavnoj crkvi i srpstvu u Hrvatskoj, o fenomenu židovstva i socijalnom pitanju.

Ideologizirane povjesničare posebno, "spušta na zemlju" poglavlje čija je tema famozni Svehrvatski katolički kongres iz godine 1900. odnosno proučavanje početaka hrvatskog katoličkog pokreta kroz dva radikalizma: liberalni i katolički. Jednaku pozornost izazivaju naslovi: "Slavenska ideologija za hrvatski seljački svijet" i "Zamamni zov Istoka" koji opisuju razvitak toga političkog ljepka na koji će naivno kao mušice pasti toliki Hrvati pa čak i vodstvo hrvatskog katoličkog pokreta.

Sve rečeno, zajedno s toliko drugoga, dovelo je do toga da se u to vrijeme može govoriti o pojavi sekularnih teologa i klerikalnih političara, o nekulturnim "kulturnim bojevima", o međukatoličkim trzavicama i borbenom protukatolicizmu.

U toj općoj izmiješanosti i konfuziji (ne)kompetentnosti i (ne) doraslosti Hrvatska je pred Prvi svjetski rat zapravo spavala. Uspavani hrkači, izgubljeni hodočasnici a budni nasilnici učinili su da se išlo nejunačkom vremenu niz dlaku. Odnosno, kako veli dr. Krišto dalje, dogodilo se "hotimično poništenje Hrvatske - na Istoku" (str. 327).

Uloga i mjesto hrvatskih političara u nastanku Jugoslavije uglavnom je poznata iz drugih studija, ali u kojoj se mjeri i katolički kler bio poveo za tom ideologijom, odnosno koliko joj se protivio vjerujući u nastanak samostalne hrvatske države, manje je poznato. Onima koji neće imati priliku pročitati ovu knjigu, samo kao ilustraciju političkog stanja među hrvatskim katolicima u godini 1918. u kojoj je nastala ta država, navodim dva primjera. Prvo: 5. prosinca 1918, tj. samo pet dana nakon što je Narodno vijeće potpisalo sjedinjenje u Beogradu, u zagrebačkoj katedrali je slavljena misa zahvalnica i, vjerojatno jedini put u povijesti, u toj je katedrali pjevana srpska himna. Oni koje više zanima, posegnut će za knjigom.

I drugo: Na potpuno suprotnoj strani nalazio se sarajevski nadbiskup Josip Stadler, koji je zagovarao stvaranje hrvatske države. Njegove osobne zasluge i stavove ova knjiga uvelike osvjetljava i rehabilitira, ali i upozorava kako je svećenički krug oko njega u tom času, nažalost, bio manjinski u odnosu na one koji su zagovarali južnoslavensku državnu zajednicu. Zato Krišto s pravom ovako završava svoju knjigu: "Nadbiskup Stadler umro je samo par dana nakon tih zagrebačkih događaja, 8. prosinca; kao da je smrću prosvjedovao protiv sudbine hrvatskog naroda. Bila je to smrt jedne hrvatske politike."

U navođenju brojnih podataka, kojima vrvi ova knjiga, autoru su se potkrale i neke, iako vrlo rijetke, pogreške na koje ga je, čini se, navela literatura kojom se služio. Tako npr. veli: "Još od vremena turskog zaposjednuća Bosna i Hercegovina je bila isključiva domena franjevac" (str. 99). Naime, iako je gornja rečenica gotovo standardna tvrdnja historiografije, ovaj pojam "isključiva" u njoj ipak nije održiv jer su na području BiH-a sve do polovice XIX. stoljeća djelovali i glagoljaši a u Hercegovini i latinski svećenici te također pripadnici i nekih drugih redova. Vjerojatno isti autori su ga naveli da prihvati njihovu tezu, koju zapravo nikada nisu dokazali, kako je katolička hijerarhija na čelu s Josipom Stadlerom, barem na početku austro-ugarske dominacije BiH-om, nastojala pokatoliti sve pravoslavce i muslimane (str. 101). Ili pak, sarajevski katolički list *Vrhbosna* nije bio pokrenut u društvu "Stadler" osnovanom 1895. godine (str. 146), nego 1887, tj. devet godina prije osnutka rečenog društva, i nije nikako bio povezan sa spomenutim društvom studenata bogoslovije.

Međutim, ove omaške, koje su prije svega kroničarske naravi, nikako ne utječu na zaključke koje knjiga nudi niti dovode u pitanje vrijednost knjige kojom je autor na zaista originalan način ostvario svoju nakanu: opisati kraj devetnaestog i početak dvadesetog stoljeća koji su na hrvatskim prostorima bili obilježeni ideološkom borbom između dijela katoličanstva koje je htjelo biti ideologija i ideologije liberalizma koja je htjela postati religija.

Tomo Vukšić

ISPIRANJE ZLATA

Ivan Bašić, *Ispiranje zlata*, HKD Napredak, Split 1995, 103 str.

Kako ne biti radostan kad se nađeš pred toliko jednostavnom i razumljivom knjigom, koja pruža priliku, u ovim zlim vremenima, osvježiti se na izvoru nepatvorene duhovne plemenitosti.